

Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь
Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь
Полацкі гісторыка-культурны музей-запаведнік
Полацкі дзяржаўны ўніверсітэт

Гісторыя і археалогія Полацка і Полацкай зямлі

(матэрыялы III Міжнароднай навуковай
канферэнцыі, 21-23 красавіка 1997 г.)

Полацк 1998

24. Кустинский М. Из заметок о курганах Лепельского уезда // Полоцкие Епархиальные ведомости. 1903. - N 3. - С. 232-235.
25. Опросные листы по Минскому и Борисовскому уездам // Архіў Інстытута гісторыі НАН Беларусь Справа N 71.
26. Покровский Ф.В. Археологическая карта Виленской губернии // Труды Виленского отделения Московского предварительного комитета по устройству в Вильне IX Археологического съезда. - М., 1895. - С. 1-164.
27. Романов Е.Р. Раскопки в Витебской губернии // Отчет Археологической комиссии за 1892 г. - СПб. 1894. - С. 59-64.
28. Рябинин Е.А. Новгород и северо-западные области Новгородской земли // Культурные взаимодействия по археологическим данным // Культура средневековой Руси. -П., 1974. -С. 56-61.
29. Сапунов А. Памятники времен древних и новейших в Витебской губернии. 1903.
30. Сапунов А, Друцкий-Любецкий В. Материалы по истории и географии Дисненского и Вилейского уездов Виленской губернии. - Витебск, 1896.
31. Сведения о городищах и курганах 1873 года // Известия археологической комиссии. Вып. V. 1903.
32. Сементовский А.М. Белорусские древности. -СПб. 1890.
33. Сербай А.І. Археалагічныя помнікі Вушачскага раёна Полацкай акругі//Працы. Т. II. -Мн., 1930. - С 199-211.
34. Список памятников истории и культуры Латвийской ССР. - Рига, 1985.
35. Урбанавичюс В.Ф. Погребальная обрядность в Литве в XIV—XVII вв. // Труды Академии Наук Литовской ССР. Серия А. 1966. - N 3(22). - С. 105-119.
36. Lietuvos archeologija. T. XI. - Vilnius. 1995.
37. Miskiewicz M. Wczesnosredniowieczny obrzadek pogrzebowy na płaskich cmentarzyskach szkieletowych w Polsce // Materiały wczesnosredniowieczne. T. VI. - Wrocław-Warszawa-Kraków. 1969. S. 241-301.
38. Tyszkiewicz E. Opisanie powiatu Borysowskiego. -Wilno, 1847,
39. SzukiewiczW. Szkice z Bialejrusi//Ziemia. 1912. N 14. S. 218-222.

Емяльянчык Вольга
г. Наваполацк

АНТРАПАЛАПЧНЫЯ АСПЕКТЫ СЛЯВЯНІЗАЦЫ БЕЛАРУСКАГА ПАДЗВІННЯ (да пастаноўкі праблемы)

Час і характар пранікнення славян у лясныя раёны Усходняй Еўропы, ў тым ліку на тэрыторыю Беларускага Падзвіння, на сёняшні дзень да канца не высветлены. Асноўнай праблемай выкарыстання

антрапалагічных дадзеных у вырашэнні гэтага пытання з'яўляецца панаванне абраду трупаспалення на працягу I тысячагоддзя н.э.; у выніку краніялагічныя матэрыялы прадстаўлены пераважна эпохай ранняга сярэднявечча (X-XIII стст.) і рэпрэзэнтуюць ужо склаўшыся ў працэсе метысацыі антрапалагічныя тыпы. Тым не менш антрапалагічныя даследаванні дазваляюць, па-першае, вызначыць удзельную вагу мясцовых і прышлых кампанентаў, а па-другое, весці пошукі па выяўленні зыходнага антрапалагічнага тыпу носьбітаў славянскай культуры, якія рассяляліся на гэтай тэрыторыі.

Палеантрапалагічныя даследаванні першай паловы XX стагоддзя дазволілі скласці ўяўленне пра расава-генетычную неаднароднасць сярэднявечных славян, значную ролю старажытных антрапалагічных субстратаў у іх фарміраванні, а таксама пра тое, што распаўсюджанне славянскіх моў не суправаджалася масавымі перасяленнямі (Дебеч, Трофимова, Чебоксаров, 1951, С.458-465).

Што тычыць непасрэдна тэрыторыі Беларускага Падзвіння, то першыя абагульняючыя звесткі пра антрапалагічны склад полацкіх крывічоў напежаць Г.Ф.Дэбецу. Паводле яго даследаванняў, агульная сукупнасць крывіцкіх краніялагічных серый не вылучаецца аднароднасцю: на ўсходзе і паўднёвым усходзе, там, дзе курганы утрымліваюць фінскія ўпрыгожванні, часцей сустракаюцца сублапаноідныя рысы, еўрапеоіднасць памяншаецца (Дебеч, 1948, С.248). Пры гэтым заходняя галіна крывічоў (полацкія крывічы прадстаўлена выражаным еўрапеоідным тыпам, для якога характэрна доліха-мезакранія пры сярэдніх альбо вялікіх абсалютных памерах найбольшае падабенства выяўляецца з краніялагічнымі серыям дрыгавічоў і радзімічаў (Дебеч, 1948, С.248). Увогуле, менавіт Г.Ф.Дэбеч упершыню агучыў меркаванне, што славянізацыя ў гэтым рэгіёне адбывалася без значных перасяленняў, а менавіта - шляхам акультурацыі, паколькі бліжэйшыя аналагі старажытным славянам Беларусі ў расавых адносінах знаходзяцца ў трупах этнічна неславянскіх - Люцынскі могільнік, Латвія (Дэбеч, 1932, С. 73-74).

Даследаванні ТАТрафімавай, спецыяльна прысвечаныя праблеме этнагенэзу ўсходніх славян, дазволілі ўнесці некаторыя ўдакладненні Выявілася, што полацкія крывічы ў параўнанні з дрыгавічамі радзімічамі вылучаюцца большай масіўнасцю, паколькі ў складзе апошніх прасочваюцца дамешкі вузкатварага еўрапеоіднага тып (Трофимова, 1946, С. 105). Т.А.Трафімава пацвердзіла выснов Г.Ф.Дэбеца пра тое, што крывічы, шырока распаўсюджаныя ў межах Рускай раўніны, ўключаюць у свой склад некалькі антрапалагічных тыпаў, сярод якіх полацкая група вылучаецца выразна лакалізаваным шырокатварым еўрапеоідным тыпам, у той час як ва ўсходніх абласцях рассялення крывічоў сустракаецца больш круглагаловы варыянт с

слабамангалоіднымі прыкметамі, паходжанне якога звязана з усходне-фінскімі племяннымі групамі. (Дебец, Трофимова, Чебоксаров, 1951, С.460).

У той жа час была зроблена спроба раскрыць генэзіс еўрапеідных антрапалагічных тыпаў. Паколькі шырокатвары еўрапеідны тып, класічнымі прадстаўнікамі якога з'яўляюцца полацкія крывічы, прасочваецца не толькі ў славян з тэрыторыі Беларусі, але таксама сярод некаторых фінскіх, балцкіх плямёнаў і на тэрыторыі Скандынавіі, займаючы пэўны шыротны арэал, які перасякае племянныя межы, Т.А.Трафімава зрабіла выснову, што фарміраванне ўказанага тыпу адбывалася на гэтых абшарах у значна больш старажытных эпохі; у аснове сваёй ён зыходзіць да краманьёідных форм верхняга палеаліту (Трофимова, 1946; Дебец, Трофимова, Чебоксаров, 1951, С.458). На працягу далейшых эпох арэал гэты паступова памяншаецца і размываецца як у выніку міграцый, так і ў выніку працэсаў эпахальнай зменлівасці; пры гэтым у некаторых рэгіёнах захоўваецца старажытны тып з перажытакнымі "протаеўрапейскімі", альбо "краманьёіднымі" рысамі. Да падобных тэрыторый можна аднесці Беларускае Падзвінне (Дебец, 1948, С.251).

Вузкатвары еўрапеідны тып, выяўлены Т.А.Трафімавай у складзе краніялагічных серый дрыгавічоў і радзімічаў, з'яўляецца на гэтай тэрыторыі пазней, і фарміраванне яго звязана з іншым арэалам (Трофимова, 1946, С. 131). Была адзначана марфалагічная пераймальняя сувязь доўга- і сярэднегаловага вузкатварага тыпу з антрапалагічным тыпам "палёў пахавальных урнаў" з бліжэйшых абласцей сярэдняга Падняпроўя (Дебец, Трофимова, Чебоксаров, 1951, С.460).

Такім чынам, у сярэдзіне XX стагоддзя аформілася меркаванне пра значную ролю старажытнага мясцовага насельніцтва у фарміраванні антрапалагічнага тыпу полацкіх крывічоў, а таксама пра складанасць выяўлення антрапалагічных слядоў славянскай міграцыі.

Ці з'яўляецца праблема выяўлення зыходнага антрапалагічнага тыпу славянскіх перасяленцаў на тэрыторыю Беларускага Падзвіння невырашальнай? Сёняшні стан палеантрапалагічных даследаванняў і дазваляе разгледзець некалькі гіпотэз.

Т.І.Аляксеева не адмаўляе антрапалагічнага падабенства полацкіх крывічоў з сярэднявечным лета-літоўскім насельніцтвам (Аляксеева, 1990, С. 128), аднак падабенства гэтае яна тлумачыць фарміраваннем славян і балтаў на адносна аднароднай антрапалагічнай аснове. Такім чынам, праблематычнасць выяўлення антрапалагічных слядоў славянскай міграцыі складаецца ў тым, што рассяленне славян у гэтым рэгіёне адбывалася ў больш-менш аднародным расавым асяроддзі (Аляксеева, 1973, С.82).

Паводле другой гіпотэзы, прапанаванай у свой час В.В.Бунаком, ключавую ролю ў этнагенэзе ўсходніх славян і ў працэсе славянізацыі старажытнага насельніцтва Рускай раўніны адыграваў т.зв. "дняпроўска-карпацкі" антрапалагічны тып, лакалізуемы ў землях Заходняй Украіны, Верхняй Віслы і Трансільваніі (параўнальна цёмнапігментаванае, брахікефальнае, з адносна шырокім тварам насельніцтва) (Бунак, 1976, С.81-83).

Сучаснае насельніцтва Беларусі, па В.В.Бунаку, даволі аднароднае у антрапалагічным плане і адносіцца да балтыйскай антрапалагічнай зоны; пры гэтым насельніцтва Заходняга Палесся В.В.Бунак далучае да пераходнага да дняпроўска-карпацкай антрапалагічнай зоны тыпу (Бунак, 1973). Даследванні беларускіх антрапалагаў пацвердзілі лакальную сваеасаблівасць насельніцтва Заходняга Палесся, для якога характэрна большая ступень падабенства з насельніцтвам Заходняй Еўропы, чым з беларусамі з іншых раёнаў Беларусі (Тэгако, Микулич, Саливон, 1978). Гэта цалкам адпавядае меркаванню археолагаў і лінгвістаў пра ўваходжанне Заходняга Палесся ў склад перыферыі славянскай прарадзімы, альбо як месца першых міграцый славян, плацдарм далейшай каланізацыі тэрыторыі Усходняй Еўропы.

Што тычыць характэру рассялення славян, то ў кантэксце разглядаемай гіпотэзы цікавым падаецца назіранне Т.І.Аляксеевай, паводле якога незалежна ад месцазнаходжання і пляменнай прыналежнасці гарадскія жыхары, бясспрэчна звязаныя па сваім паходжанні з сельскім насельніцтвам таго ж часу, заўсёды вылучаюцца большай шырынёй твару, больш шырокай галавой (брахікефалія) і высокім ростам (Аляксеева, 1973а). Падобная заканамернасць была выяўлена і на тэрыторыі Беларусі: пры параўнанні гарадскога насельніцтва (Наваградак, XI - XII стст.) з сельскім выявілася, што гарадское насельніцтва розніцца з сінхронным сельскім больш буйнымі памерамі, вузейшым носам з вышэйшым пераноссем і больш прафіляваным у гарызантальнай плоскасці тварам, г.зн. больш выражаным комплексам еўрапеідных рысаў (Саливон, Тэгако, Микулич, 1976). Т.І.Аляксеева прапанавала тры верагодныя прычыны гэтай з'явы: розны генетычны склад гарадскога і сельскага насельніцтва; змешванне гарадскога насельніцтва ў выніку пашырэння гандлёвых і ваенных сувязей; змягненні ўмоваў сацыяльнага асяроддзя. На думку І.І.Саливон, найбольш верагодным з'яўляецца першае меркаванне, паколькі яно дазваляе патлумачыць аднолькавую накіраванасць адрозненняў гарадскога і сельскага насельніцтва незалежна ад іх тэрытарыяльнага размяшчэння (Тэгако, Саливон, 1982, С.111). Такім чынам, сярод першых славянскіх перасяленцаў магло пераважаць насельніцтва адносна круглагалавае і шырокатварое (днепра-карпацкі тып?), што знаходзіць пацверджанне ў наяўнасці

падобных тыпаў сярод заходніх і паўднёвых славян I - пачатку II тысячагоддзяў н.э.

У сваіх разважаннях І.І.Салівон абаяпіраецца на гіпотэзу М.І.Артамонова, паводле якой пры каланізацыі балцкіх і фінавугорскіх земляў першыя славянскія дружыны сяліліся ва ўмацаваных гарадзішчах. Менавіта канцэнтрацыяй славянскага насельніцтва у гарадзішчах і абасобленасцю яго існавання тлумачыцца захаванне яго этнічных асаблівасцей; у іншым выпадку (паступовая інфільтрацыя з наступным мірным суіснаваннем) культурная і біялагічная асіміляцыя нешматлікіх перасяленцаў мясцовым насельніцтвам была б непазбежная.

Цікава, што разглядаемая гіпотэза пэўным чынам стасуецца з так званай "кельта-славянскай тэорыяй", якая панавала ў XIX стагоддзі, атрымаўшы развіццё ў французскай школе антрапалогіі П.Брока. Паводле гэтай тэорыі праславяне, таксама як кельты, былі прадстаўлены цёмна-пігментаваным брахікефльным тыпам. Гэтую тэорыю падтрымлівалі польскія антрапалагі І.Каперніцкі і Ю.Талька-Грынцэвіч. Паводле сцвярджэння апошняга, праславянскі тып, для якога была характэрна брахікефалія, цёмная пігментацыя і высокі рост, найбольш захаваўся і выражаны ў польскай шляхты; рассяляючыся ад Карпат, ён асіміляваў літоўскія і фінскія плямёны, перадаў ім сваю мову і культуру, але ў выніку змешвання страціў сваю расавую чысціню (Трафімава, 1948).

Праверка гіпотэзы ў дачыненні да тэрыторыі Беларускага Падзвіння пакуль не ўяўляецца магчымай, паколькі краніялагічныя матэрыялы па сярэднявечнаму гарадскому насельніцтву Полацкай зямлі на сёняшні адсутнічаюць.

У свой час В.В. Сядоў звярнуў увагу на дыферэнцыяцыю антрапалагічных тыпаў ва ўсходнеславянскіх курганных пахаваннях у залежнасці ад арыентацыі мужчынскіх касцякоў. Выявілася, што чарапы з курганоў з заходняй (тыповай для славян) арыентацыяй належаць да еўрапеоіднага даліхакраннага вузкатварага тыпу; чарапы з мужчынскіх пахаванняў з усходняй арыентацыяй належаць да даліхакраннага шырокатварага еўрапеоіднага тыпу. Аналіз пахавальнага інвентару і палеантрапалагічных матэрыялаў з курганных пахаванняў з усходняй арыентацыяй выявіў аналагі ў помніках балцкіх плямён; адсюль была зроблена выснова, што ўсходняя арыентыроўка пахаваных з'яўляецца спадчынай усходнебалцкага пахавальнага рытуалу (Седов, 1961, С. 113). У выніку В.В.Сядоў прапанаваў тэзіс пра мясцовы, балцкі генэзіс шырокатварасці; у такім выпадку зыходным антрапалагічным тыпам славянскіх мігрантаў быў вузкатвары еўрапеоідны тып. Гэта знаходзіць пацверджанне ў папярэдніх даследаваннях Т.А.Трафімавай, якая указвала на прысутнасць вузкатварага кампаненту ў краніялагічных

серыях радзімічаў і дрыгавічоў, што можа сведчыць на карысць больш ранняй інфільтрацыі славян ў паўднёвыя рэгіёны Беларусі. Цікава, што на тэрыторыі Полацкага Падзвіння (за выключэннем заходніх памежных з латгаламі раёнаў), а таксама на Смаленшчыне, курганы з усходняй (балцкай?) арыентацыяй адсутнічаюць. В.В.Сядоў звязваў гэты факт з больш ранняй славянскай каланізацыяй азначаных тэрыторый (Седов, 1961, С. 120). На першы погляд, апошняя выснова не зусім стасуецца з фактамі антрапалагіі, паколькі для полацкіх крывічоў, у святле папярэдніх даследаванняў, якраз характэрны класічны "усходнебалтыйскі" масіўны шырокатвары антрапалагічны тып.

Аналіз новых палеантрапалагічных матэрыялаў з тэрыторыі Полацкай зямлі X-XIII стагоддзяў дазволіў выявіць у складзе масіўных "класічных", форм полацкіх крывічоў шэраг адносна вузкатварых элементаў (Кушнір, Чаквін, 1987). У выніку аб'яднаная краніялагічная серыя Полацкай зямлі пачала характарызавацца ўсярэдненай велічынёй скалавога дыяметра, што дазволіла А.І.Кушніру і І.У.Чаквіну ўключыць полацкіх крывічоў у адну трупы з дрыгавічамі, радзімічамі смаленскімі крывічамі. Была выяўлена таксама пэўная мазаічнасці краніялагічных паказчыкаў паўночных і цэнтральных рэгіёнаў цэнтральная трупа выступав як адносна масіўная (у параўнанні с: смаленскімі крывічамі), у той час як паўночна-заходняя, памежная латгаламі, трупа мае большае падабенства да паўднёвых груп палячана-дрыгавіцкага памежжа (Кушнір, Чаквін, 1987).

Такім чынам, паводле трэцяй гіпотэзы, мясцовае, балцкае насельніцтва было прадстаўлена масіўным шырокатварым антрапалагічным тыпам; для славянскіх перасяленцаў быў характэрны вузкатвары еўрапеідны тып. Аднак на самой справе праблема з'яўляецца больш складанай. Прыбалтыйскімі антрапалагамі ўжо не раз адзначалася неаднароднасць расава-генетычнага складу ўласна балтаў у эпоху жалеза напружэадні славянскай каланізацыі (Чесніс, 1990). Р.Дзянісава вылучае, напрыклад, толькі на тэрыторыі Літвы тры асобныя антрапалагічныя тыпы, не звязаныя адзін з адным генетычна: масіўны шырокатвары - усходняя і сярэдняя Літва, масіўны вузкатвары - Жэмайція, грацыльны вузкатвары - заходняя Літва (Денісова, 1990, С.64). Такім чынам, грацыльныя і вузкатварыя формы сустракаюцца і ў асяроддзі балцкіх сярэднявечных плямёнаў. Р.Дзянісава дзеля тлумачэння генетычнага падабенства латгалаў Латгале і полацкіх крывічоў выказала меркаванне, што ў свой час нейкая частка балцкіх плямёнаў, якія пражывалі ў сярэдзіне I тыс. н.э. ў Беларускам Падзвінні, паступова мігравала ў заходнім кірунку, засялішы паўднёвую і сярэднюю частка Латгаліі (Денісова, 1990, С.72-73). Увогуле, на думку В.В.Бунака, паўночны беларускі варыянт па антрапалагічных дадзеных стаіць да

зыходнага "протабалтыйскага" тыпу бліжэй, чым іншыя найбольш вядомыя варыянты Прыбалтыкі (Бунак. 1973).

Такім чынам, праблема антрапалагічных слядоў славянскай міграцыі на тэрыторыю Беларускага Падзвіння пакуль застаецца далёка ад вырашэння. Аднак ёсць надзея, што назапашванне новых краёналагічных матэрыялаў дазволіць больш поўна асвятліць гэтае пытанне.

Літаратура

1. Алексеева Т.И. Этногенез восточных славян по данным антропологии. - М., 1973.
2. Алексеева Т.И. О некоторых особенностях сложения антропологического типа славян // Этногенез белорусов. - Мн., 1973.
3. Алексеева Т.И. Антропология циркумбалтийского экономического региона // Балты, славяне, прибалтийский финны. Этногенетические процессы. - Рига, 1990.
4. Алексеева Т.И., Бужилова А.П. Население древнерусских городов по данным антропологии: происхождение, палеодемография, палеоэкология // Российская археология. - 1996. - N3.
5. Артамонов М.И. Некоторые вопросы отношений восточных славян с болгарами и балтами в процессе заселения ими Среднего и Верхнего Поднепровья // Советская археология. - 1974. - N1.
6. Бунак В.В. Балтийская антропологическая зона и её границы // Этногенез белорусов. - Мн., 1973.
7. Дебец Г.Ф. Палеоантропология СССР // Труды Ин-та этнографии. - М., 1948. Нов. сер., Т.4.
8. Дебец Г.Ф., Трофимова Т.А., Чебоксаров Н.Н. Проблемы заселения Европы по антропологическим данным // Происхождение человека и древнее расселение человечества. - М., 1951.
9. Дзебец Г.Ф. Чарапы Люцынскага могільніку і старажытных славян Беларусі і месца апошніх у палеантрапалёгіі Усходняй Еўропы // Працы секцыі Археалёгіі Інстытута гісторыі Беларускай АН. - Мн., 1932. Т.III.
10. Денисова Р.Я. География антропологических типов балтских племён и этногенетические процессы в I - начале II тысячелетия н.э. на территории Литвы и Латвии // Балты, славяне, прибалтийские финны. Этногенетические процессы. - Рига, 1990.
11. Кушнир А.И., Чаквин И.В. Новые материалы к антропологической характеристике населения Полоцкой земли X-XIII вв. // К 1125-летию Полоцка. Конференция "История и археология Полоцка и Полоцкой земли". - Полоцк, 1987.
12. Саливон И.И., Тегако Л.И., Микулич А.И. Очерки по антропологии Белорусии. - Мн., 1976.
13. Седов В.В. Следы восточнобалтийского погребального обряда в курганах Древней Руси // Советская археология. - 1961 - N 2.

14. Седов В.В. Славяне в древности. - М., 1994.
15. Тегако Л.И., Микулич А.И., Саливон И.И. Антропология Белорусского Полесья. - Мн., 1978.
16. Тегако Л.И., Саливон И.И. Экологические аспекты антропологических исследований на территории БССР. - Мн., 1982.
17. Трофимова ТА Кривичи, вятичи и славянские племена Поднепровья по данным антропологии // Советская этнография. -1946. N 1.
18. Трофимова Т.А. Краниологические данные к этногенезу западных славян // Советская этнография. -1948. - № 2.
19. Чеснис Г. Фенетические взаимоотношения средневековых восточных славян по дискретным признакам черепа // Вопросы антропологии. 1990. Вып 84.
20. Bunak U.V. Rassengescgichte Osteuropas // Rassengeschichte der Menschheit. 4. Lieferung: Europa II: Ost- und Nordeuropa. Munchen; Wien, 1976.

Ермаленак Вітальд
г. Міёры

ШЛЯХІ УСЯСЛАВА ЧАРАДЗЕЯ НА ДЗІСЕНШЧЫНЕ

Славуты полацкі князь Усяслаў Брачыслававіч з'яўляецца адным з самых загадкавых постацей нашай старажытнай гісторыі. Нягледзячы, што ён знаходзіўся на княжэнні ў Полацку на працягу 57 год, як ніякі іншы старажытнарускі князь, агульных звестак, якія нам засталіся ў ацалеўшых пісьмовых крыніцах вельмі недастаткова, у параўнанні з той роляй, якую ён адыграў у гісторыі нашага народа. Нажаль, адсутнасць полацкіх летапісаў перашкаджае даследчыкам паўнавартасна ацаніць яго дзейнасць. І таму патрэбна больш вышукваць іншыя крыніцы, якія нам дазваляюць нейкім чынам запоўніць існуючыя прабелы. У сваім выступленні мы спынімся на некаторых гіпотэзах, якія абапіраюцца на сабраныя намі пад час разведак археалагічны матэрыял, тапаніміку, урывачныя дадзеныя старажытных летапісаў. Пры гэтым разгледзім дзейнасць князя Усяслава не ва ўсім Дзісенскім рэгіёне, а толькі ў межах сучаснага Міёрскага раёна.

Тэрыторыя гэтага рэгіёна была асвоена крывічамі на працягу VIII-X стст. Адно з першых паселішчаў славянскага паходжання адносіцца да VI-VIII стст. і да X-XII стст. Яно знаходзіцца ў 1 км наўсход ад в. Завуцце ў пойме ракі Авута, прытока р.Дзісны. Полацкія князі ўвесь час умацнялі наступ па рацэ Заходняя Дзвіна, а пры Усяславе практычна быў устаноўлены кантроль за ўсім шляхам на Дзвіне. Менавіта пры ім былі ўзмоцнены замкі ў Друі, Вяце, Дзісне. Аб тым, што Усяслаў быў ля Дзісны сведчыць знаходка пярэсценка-пячаткі з надпісам "Князь Всеслав Полочски". Ён быў знайдзены якраз там, дзе размяшчаліся старадаўнія